

Hibó Tamás hatvan éves lenne

Amikor megérkezett a *Palócföld* szerkesztőjének, Handó Péternek a felkérése, rögtön felborzolódtott bennem az ellenállás, nem írok én semmit! Már lassan egy évtizede nem írok csak levelet – miért éppen én? Aztán oldódott a görcs, mert jó hetem van.

T. Pataki Lacinak, a régi ismerősnek, barátnak, egykori főszerkesztőmnek írtam még a hét elején, hogy ugyan dedikálja már *Újtonjáró* című kötetét, egykori kedvenc olvasmányomat. Most szereztem meg az egyik antikváriumtól, mert a régi példány elszállt a többivel együtt, amikor a könyvtáramat, lelkem felét, el kellett adnom, hogy kilábaljunk a fojtogató anyagiak szorításából. A kisebbik lányom ment át hozzájuk – én nem tudok járni, már több mint hatodik éve béna vagyok –, Laci elküldte új kötetét az *Újtonjáró*-t és a *Békák és bolondok* címűt is, kedves szavakkal, a dedikációjával. Jó hetem van. Ritkák az ilyen jó hetek.

Most kaptam az értesítést, hogy Praznovszky Misi, ezen folyóirat főszerkesztője, régi-régi ismerős, akivel a Madách Gimnázium valamikori irodalmi színpadán együtt játszottunk hajdanán – Karinthy Frigyes *Az emberke tragédiájában* ő volt Lucifer, én voltam az Úr... –, aztán elváltak útjaink, majd újra találkoztunk, Szécsényben múzeum-igazgatószkodott, majd riortalanyom lett, mint a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója..., új kötetével ajándékozott most meg...

Jó hetem van.

Váratlanul jött a fölkérés. Írjak Hibó Tamásról! Jó hetem van és ennyivel tartozom Tamásnak..., megtöröm a csendet.

Sokan elmentek a barátok közül. Szujó Zoli, Hibó Tomi, Szepesi Jóska, Deák Feri, Hidváry Pisti, Orosz Pista... Sokan, akikkel gyorsan éltünk azokban az években, amikor óvatosan kellett volna élnünk. Nem voltunk a hatalom kedvencei, nem is igyekeztünk, hogy azok legyünk. Két végén égettük a gyertyát és a lángok sorra ellobbantak. Hidváry Pistivel beszélgettünk róla, hogy meg kellene egyszer írni Salgótarjánnak azokat az éveit, a város akkori igazi életét, az éjszakákat, a Salgó Éttermet, a Bárt, a vadonatúj Karancs Szállót, a presszót, az éttermet, a Beszterce Vendéglőt, a Kulacsot a lemezpultjával, a kockás abroszos asztalaival, a vendégeket és vendéglősöket, Csülök urat, a pincért, a zenészeket, Rostár Lacit, az örült, hajnalig tartó sakk- és kártyapartikat, Bugán Jóskát, a tanárt, Csík Anit, Simon Jóskát, a szociológust, Szokács Lacit, az újságírót, a beszélgetéseket, a jó ételeket, a borokat, a dühös feleségeket, a megértő feleségeket, a lányokat, a szeretőket, a festőket, Czinkét, Iványi Döncit, Mustó Jancsit, a pontot és ellenpontot, a verselőt, a kántort, a krónikást... Nem lett az egészből semmi. Pisti meghalt, váratlanul, hirtelen, megannyi tervével együtt és végtelen nagy tudásával Salgótarjánról, amit sohasem aknázott ki, ahogyan kellett volna, hogy hitet adjon szeretett városának, megmutatva, lehetne itt másképp is élni, értéket teremtve értéket keresve...

Élt ez a város. Tele volt művészekkel és műélvezőkkel, író, olvasó emberekkel, nyitott szemmel járó diákokkal, a város életét meghatározó tanárokkal, táborral és

ellentáborral, bennfentesekkel és kitaszítottakkal. Egymást érték a kiállítások, pezsgett az élet a szórakozóhelyeken, a diszkó üvöltése még nem nyomta el az értelmes emberi szót, megfért Sándor György humoralista előadásával és a többiekével, akik akkor még letaláltak Salgótarjánba. Munkás, mérnök, tanár, művész egy asztalnál ültek és beszélgettek. Furcsa világ volt. A megtorlás éveinek vége, a rendeződő társadalom, a régi Salgótarjánt felváltó új, az ideérkező friss agyak...; ütköztek az érdekek, megsértődtek az emberek, félresiklottak pályák; mások széles nyelvcsapásokkal eveztek előre. Érdekes kis világ volt ez, de megismerhető, kiismerhető, emberi léptékű. Többnyire tudtuk ki sűg be és kinek, tudtuk kit csinálnak ki és miért, tudtuk a hóhér nevét és az áldozatét, és egy asztalhoz ültünk vele.

Hibó Tamás kiállítást csinált a József Attila Művelődési Központ klubtermében Hann Ferivel. Tamás metszetei az új Salgótarjánról és Hann Feri versei a falakon; kíváncsi közönség és pezsgővel kínálták a megnyitóra érkezőket. Hát, ez bizony elég szokatlan volt az elvtársi protokollhoz szokott salgótarjáni közönségnek. Össze is sügtak néhányan rosszallásukat kifejezve: „most jött haza Lengyelországból”, „majd kinövi”. Tamás belerobbant Salgótarján életébe. Nem nőtte ki. Viharos gyorsasággal szorult ki a zsíros állami megbízásokat osztogatók kegyeiből, és vívta ki a hatalmasok gyanakvását. Végzettségét, szakmai tudását nehéz lett volna elvitatni, de nem tolerálták útkeresését és felébresztették benne a dacot. Nem lihegett engedelmes kutyaként nyálát csorgatva, egyenes gerinccel járt és felvállalta a kiátkozottságát. Élte, habzsolta az életet. Grafikai beszélnek gondolatairól, hangulatairól. Tamás szegény volt. Szűkösen éltek feleségével, Marcsival, a két gyermekükkel és bizony jól jött Nógrád községből, Marcsi szüleitől a támogatás. Finom pálinkát hozott a Mama, de került a disznótorosból is. Akkori életünk társadalmi terepét a kocsmák, presszók, éttermek jelentették – és ezek pénzbe kerültek. Ma neked, holnap nekem. Ez volt a jelszavunk és ezzel éltünk is. Ma nekem volt pénzem, holnap neki és ha egyikünknek sem volt, akkor elmentünk valamelyikünk lakására, ettük a zsíros kenyeret hagymával és ittuk az olcsó borokat, a rossz vodkát, közben megváltottuk a világot, Marxot és Lenint idéztük, szabadságról beszéltünk, összevetettük ismereteinket a vasfüggönyön túli világról, írókról, költőkről, művekről, művészekről, hatalmakról, diktatúrákról; művekről vitáztunk vagy elővettük a kártyát és a póker rejtelseibe merültünk, ha volt mit eljátszanunk. Nem volt baj, ha veszítettünk, hiszen a nyertes azonmód hívta a vesztest a még nyitva tartó étterembe vagy bárba és közösen pusztítottuk el a nyereséget. A Karancs Szálló étterme, ha jól emlékszem éjfélkor vagy kettőkor bezárt, de nem egyszer maradtunk a pincérekkel, és a kosarakból kimentett kenyérrel. Ital volt, ott virradt ránk és jött Rostár Laci a Beszterce étteremből – akkor ott zenélt – hóna alatt egy jó oldal szalonnával. Indiánüvöltéssel üdvözöltük, mert mi éhesek voltunk és a száradó kenyér mellé menyeyei manna volt a szalonna, ő meg inkább szomjas volt. Aztán mentünk munkába, ki ide, ki oda, de ha szabadnap jött, akkor már nyitott a Nemzeti és kemény vegyes pálinkával ébresztgettük magunkat.

Ha pénzünk volt, nyitottak voltunk a jóra. Eljártunk az Ingyenc Klubba (talán ez volt a neve). A Karancs Szálló nagyszerű rendezvénysorozata volt ez, előzetes helyfoglalással és öltönyben, kihuzakodva, a feleségek oldalán kóstoltuk meg a kengurufarokból készült levest fűrjtojással, vagy az ínycsiklandó palóc ételeket. Jó bort ittunk hozzá. Szerettük a cigányzenét, szerettük a zenészeket és versengve,

meghajlással köszöntünk nekik, ha találkoztunk az utcán. Részei voltunk az életüknek, a munkájuknak, csakúgy a pincérekének és ők is részei voltak a mi életünknek. Igyekeztünk és megtanultunk tőlük jó tatár-bifszteket keverni, fél kézzel kanalat és villát összefogva szedni a tálról, szerettük és megbecsültük őket.

Meghívott Tamás Nógrádba, disznóvágásra a „Mamáékhoz”. Le kellett fogni az állatot, nekem az egyik hátsó lába jutott. Jól bokán rúgott, még egy hét múlva is sajgott a helye. Gyakorlottan darabolt, jól állt a kezében a kés. Tette a dolgát. Gyorsan végeztünk a tennivalókkal és megcéloztuk a település kocsmáját, pedig már volt bennünk egy jó adag a finom hazai pálinkából, de mentette a helyzetet a disznótoros. A presszóban a sakkozókra figyeltük, a kártyázókhoz oda sem mentünk. Nagyon kevés pénzünk volt, esélytelenek lettünk volna. A sakk kisebb tétekben folyt. Tamás kezdte mondogatni, hogy „az az ember biztosan jól megverne téged!” Megértettem. Nem sakkoztam rosszul. Túl jól sem, de a jelenlévőktől biztosan jobban. „Hát, azért kipróbálnám...” – tamáskodtam. Én rá fogadok – bökött Tamás az illetőre, aztán mégsem fogadott senki, de a csapda már fel volt állítva. Szemben velem leült a sakkozó. Az első partit csúfosan és gyorsan elbuktam.

– Csak elnéztem – mondtam, zavartan tekergetve a fejemet.

– Na, ugye? Ugye megmondtam! – nevetett Tamás és fogadott velem. A partnerem figyelt. Ezt is elbuktam. Fizettem Tamásnak és dühöngtem. – Nem tudok figyelni. Jobb vagyok nála, akkor is jobb!

Tamás nevetett és a vérig sértett „sakkbajnok” fogadást ajánlott. Kis tét volt, óvatos volt. Elfogadtam a fogadást. Azt is elbuktam. Bizonygattam, hogy én jobb vagyok, újra fogadtunk. Már a fél kocsmá körülvettünk állt. Elbuktam és mérgemben nagy összegre ajánlottam fogadást. Provokáltam a nézőket. Néhányan azok közül is beszálltak, akik csak nézték a partikat. Partnerem gyanútlanul sétált bele primitív csapdámba. Susztermatt. Két kézzel döngettem a mellemet és bezsebeltem a pénzt. Most már a partnerem ajánlott nagyobb összegre fogadást. A büszkeségébe gázoltam. Azt hitte, csak elnézte. Elfogadtam, nyertem. Még egyet játszottam vele és együtt volt a pénzünk a kártyához. Aznap éjszaka, záróra után, zárt ajtók mögött kifosztottuk a falu vezető kártyásait. Degeszre nyertük magunkat, közben jól berúgtunk, mert azt hitték, ha itatnak bennünket, akkor kevésbé forog a kártyára az eszünk. Tévedtek. Másnap rosszul voltunk hazafelé a buszon, de együtt volt a két hétre való szórakozásra a pénzünk.

A munkáját véresen komolyan vette. Becsöngettem hozzá.

– Most dolgozom – mondta és elküldött, hogy várjam meg. Ez egy-két órát jelentett, de mindig pontosan megmondtá, hogy mikor tud jönni. A Józsi (József Attila Művelődési Központ) büféjében vártam rá, közben kiolvastam az újságokat, Szujó Tatával, Balázs Gabival, Pál Jóskával, Deák Ferivel beszélgettem. Ez a hely amolyan találkozási pont volt. Ide esett be Simon Jóska, innen rajzoltunk ki a Karancs Presszóba, hogy találkozzunk Czímer Jancsival és a későbbi jövővel. Összetoltuk az asztalokat, néha a záróra is ott ért bennünket. Később, amikor Tamás műtermet kapott a Vásártéren, a Fekete Gyémánt kisvendéglő volt a találkozási pont. Már kevesebben voltunk. Csak kevés új érkezett. Hegedűs Morgan ült néha mellém és közösen vertük el az időt.

Sokat beszélünk Tamással irodalomról, természettudományokról, imádta Herman Ottót... Tájékozott volt, európai műveltségű. Orvossal, tanárral, munkással, nyakendőssel és lumpennel egyformán szót értett.

A Pécskő Presszó teraszán gyakran ültünk együtt, Szepesi Jóskaival és vele. Jóska akkor már megjelent az első verseskötete, de még az Ötvözetgyárban dolgozott, ahol a világ legnehezebb és legegészségtelenebb munkáját végezte, FeSi-t tört. Abban az időben jelentek meg összehasonlító vallástörténeti írásaim Franciaországban, Japánban, Angliában. Magyar lapba nem fértem bele. A buddhista theravada irányzattal foglalkoztam akkoriban. Hermann Scröderrel, a Buddhista Liga európai elnökével és a Kyoto melletti dzsodó kolostorban élő David MacGillel leveleztem Notovics elméletéről. Később el is jött hozzám MacGill, Tamással is megismerkedett, a műtermében kerestük fel. Kis, törekeny, szeretni való öregember volt. Búcsúzott Európától. Nem sokra rá, hogy visszautazott, meghalt. Tamás a képzőművészetről, művészekről beszélt. Szepesi Jóska a versekről, a munkájáról, a kisebbségi létről, én is arról, amit csináltam és jókat neveltünk azon, hogy legújabb munkám megjelenési helyén, az *Evangélicai Füzetek* francia számában a professzorok, egyetemi tanárok között jelent meg a nevem. Akkoriban az Ötvözetgyárban voltam csapoló.

Totózott. A Pécskő Presszó teraszán futottunk össze, egy halom totó volt a kezében.

– Várj! Ezeket kitöltöm.

Cefetül unatkoztam. Elmerülten töltögette a szelvényeket. Egy szelvénye maradt.

– Mondd a tippjeidet! – mondta és elkezdte sorolni a meccseket.

Kínaiul is mondhatta volna.

– Hagyd abba, szóltam rá! Csak írd! Egy, kettő, iksz, kettő...

Mérges volt.

– Ezt így nem lehet – jelentette ki.

Megkötöttem magam, mire megadóan legyintett és töltötte a szelvényt. Körülbelül két hét múlva találkoztam vele.

– Tartozom – mondta és 250 forintot nyomott a kezembe.

– Ez mi? – kérdeztem.

– Nyertél a totón – mondta dühösen és szúrósan nézett rám.

Hatalmasat nyerítettem. Gyorsan megittuk a nyereményt. Ő semmit sem nyert. Azóta sem totóztam.

Egy nap megveszekedett fogadást kötöttünk egy ismerősünkkel. Nem gondoltuk át. Fejünket vakargatva néztük egymást Tamással, hogy miből fogjuk kifizetni a taxit Salgótarjánból Nagybárcányig és vissza, egy sült csirkét, egy üveg cinzanót és egy méregdrága francia pezsgőt, ha elbukjuk a fogadást. Mindezt a Karancs Szállóban. Annak az üveg pezsgőnek az ára majdnem egyhavi fizetésem volt. A fogadást megnyertük. Hatalmas megkönnyebbülés volt. A vesztes hölgy a férjével érkezett, aki az egész vacsora alatt, legnagyobb derűségünkre azt mondogatta a feleségének:

– Most isszuk el a télikabátodat.

Gyorsan elmentek haza. A francia pezsgő nem ízlett, a cinzanót becseréltük, jófajta magyar vörösborokra és élveztük a győzelem gyönyörűségét, amikor Mustó Jancsi csatlakozott hozzánk. Kínáltuk, ivott, jól éreztük magunkat és a végén hozzá akart járulni a már kifizetett számlához egy százassal, ami akkoriban egy tisztesség-

ges vacsora és némi ital ára volt. Hiába próbáltuk elhárítani, ő csak dugdosta a százását. Tamás végül elvette és helyeslésemtől kísérve meggyújtotta, elégette a pénzt a hamutartó fölött. Feldobott hangulatban távoztunk. Másnap reggel dolgozni mentem, a főtéren találkoztam egy ismerősömmel, aki a rettegett belügyi hatóságnál dolgozott. A szervusz-szervusz után megállított. Ez rosszat jelentett.

– Győző! Meg vagytok ti örülve, hogy pénzt égettek?! Ráadásul a Karancsban!

Csak dadogni tudtam. A bankjegyrongálást a törvény büntette. Fejét csóválva hagyott ott. Hogy éjfél és reggel fél nyolc között honnan tudta meg egy elhárító főtiszt, hogy mit csináltunk és ki jelentett, kiket hívtak fel, ezt máig sem tudom. Bizony, meg voltunk szeppenve, de nem lett a dolognak következménye.

Sok év telt el ez után az eset után. Összefutottam Tamással. Beültünk egy sörözőbe. Nyúzott, zaklatott volt. Akkor már ritkábban találkoztunk. Észrevettem, hogy az asztal lapját tapogatja alulról.

– Mit csinálsz? – kérdeztem.

Furcsán nézett rám.

– Lehet akár itt is... – mondta és megértettem, hogy poloskára, lehallgató készülékre utal. Megrémültem az állapota miatt. Régebben nem érdekelte, hogy lehallgatják vagy sem.

Később, még vagy kétszer rajtakaptam ezen a mozdulaton. Amikor elkapta a pillantásomat, úgy tett, mintha nem történt volna semmi. Sohasem beszéltünk róla, hogy mi váltotta ki benne ezt a reakciót. Így éltünk akkor, amikor olyan levelet kaptam Iránból, hogy csak a nevem és az ország volt rajta. Talán volt valahol egy fakk az én leveleimnek is és fel sem tűnt, hogy nincs ráírva a város, utca, házszám. Elolvasták és a többivel együtt lehetett továbbítani.

Akkoriban sok külföldi járt hozzám. Angol, nyugatnémet, lengyel, francia, japán egymásnak adták a kilincset. Ők hozták a híreket, néha könyveket, meghívtak és így utazni is tudtam pl. Wartburggal Nyugat-Németországba. Kinevettek. Csak a kilométeróra végét kellett leragasztani, hogy meg ne tudják mennyi a csúcssebességem, titokban, előre kellett olajat öntenem a tankba, mert nem értették, egy helyre hogy mehet a benzin és az olaj, és a világ minden kincséért sem árulhattam el, hogy ezt a szekeret három henger viszi előre. Így aztán rendben volt minden, nem csodáltak meg a benzinkutaknál, mint első alkalommal, amikor gyanútlanul még a motort is megmutattam.

Rossz időegyeztetés és a figyelmetlenségem miatt egy időben érkezett hozzám Teresa Wandalowska Lengyelországból és Kris Long barátom Angliából. Megismer tettem őket Tamással. A Pécskő Presszó teraszán ültünk, hétágra sütött a nap és egyszer csak azt vettem észre, hogy ki vagyok zárva a társalgásból. Mindhárman lengyelül beszéltek – Kris is jól beszélt lengyelül, ez akkor derült ki – és amikor tolmácsot követeltem, jóízűt kacagtak rajtam. Meg kell tanulni lengyelül! – javasolták nevetve. Tamás szívesen beszélt lengyelországi élményeiről, még arról is, amikor végigvágta rajta gumibottal. A menekülő tömeggel együtt beszorult egy mozi előcsarnokába egy tüntetés alkalmával. A lengyelek már akkor lázadoztak. A magyarok többségének 1956 után úgy befogták a száját, hogy a rémületük még ma is tart.

– Mit csinálsz most? – kérdeztem tőle, amikor egyszer hosszabb ideig nem találkoztunk.

– Sírkövet faragok – mondta. – Betűket vések.

Elképedtem. Kiderült, hogy nincsenek megbízásai. El kellett tartani a családot. Sírköveket vésett. Arra gondoltam, hogy egy grafikusnak mi lesz a kezével, ha követ kell faragnia.

Hibó Tamásné (Marcsi), Hibó Tamás és Bedeginé Kovács Ilona a polesoki kempingben

Eljött a nap, felkerekedtünk a Trabantjával. Átgurultunk a határon, útközben fát gyűjtöttünk, hogy legyen saját tűzünk és ne kelljen a kemping környékén keresgelnünk, ahol már úgyis minden darabot összeszedtek. Új sátrat vett, boldogan beszélt róla, hogy milyen jó vétel volt, örömmel verte fel a kempingben, közben Marcsó Zoliékkal találkoztunk, egy csapat gyereket hoztak ki, lesétáltunk a pisztrángos patakhoz, mohón kortyoltuk a fenyőillatú levegőt.

Nem tudtam, hogy utolsó közös kirándulásunk ez. Utólag minden külön hangsúlyt kap, pedig csak boldogok voltunk, jókedvűek, szabadok. Megcsodálta a Suchá Belá kanyon nagy vízesését, fűgén kapaszkodott a hosszú létrákon, Marcsival tréfálkozott, élvezte a túrát. Felértünk a hegység szívéhez, Kláštorisko-hoz, a karthauzi kolostorromhoz és első utunk a turistaházba vezetett, ahol legurítottuk a féldeci kötelező borovicskát és szopogattuk hozzá a korsó sört, közben készítettük a gyomrunkat a knédliis, párolt vöröskáposztás sült marhaszelethez. Ebéd után

Hibó Tamás a végzetes Trabantban

Utolsó találkozásaink egyike volt, amikor halvacsorára és könnyű francia borra hívtott bennünket. Marcsi tüsténkedett körülöttünk, Tamás külföldi útjáról mesélt, hallgattuk a feleségemmel, nézegettük új munkáit, elmondtuk, hogy egyszer majd kit hogyan temessenek, aztán a terveiről beszélt, mi meg összenéztünk és egy hirtelen ötlettől vezetve elhatároztuk, hogy kicsábítjuk őket Szlovákiába, a Slovensky raj-ba (Szlovák paradicsomba), a polesoki kempingbe és megmutatom neki a Suchá Belá-t, az egyik legkedvesebb túrahelyemet Európában, ezt a varázslatos kanyont...

sörözgettünk, kifeküdtünk a rétre. Pompás idő volt, sütött a nap, örültünk az életnek. A könnyebb úton sétáltunk vissza, út közben Marcsit ijesztgette a vérmedve meséjével. Terveztük, hogy újra visszajövünk, meg akartam mutatni nekik a Tamásfalvi Kilátót, a Hernád áttörést, Dedinkyben a tavat... Nagyokat nevtünk és szomorúak voltunk, mert hamar el kellett menniük, vissza Salgótarjába.

Nem sokra rá, munkahelyemen ért a hír, meghalt Tamás. Marcsi telefonált. Sírt. Bután álltam, kezemben a bűgő

telefonnal és csak nagy sokára értettem meg: meghalt Tamás. Abban a pillanatban értettem meg azt is, hogy végérvényesen elromlott valami a világban, visszavonhatatlanul, megismételhetetlenül elvesztettem azt a barátot, akihez bármikor menni lehetett, akivel nem kellett, hogy naponta lássuk egymást, mégsem csökkent a kapcsolat ereje, akiről jó volt tudni, hogy van; megértettem, hogy nem megyünk már a Tamásfalvi Kilátóba, nem iszunk együtt a tájat nézve a klástoriskói menedékház teraszán... Tamás elment. Autóbaleset. Gyors halál. Értelmetlen halál? Értelmetlen-e a halál?

A többi tudjátok. Végakaratainak megfelelően hamvait az Ipolyba szórták, a kedvenc horgászó helyén. Hosszú volt a gyászolók sora. Sok barátja lett hirtelen. Presits Tónival a sor végén mentünk, Hann Feri bicegve csatlakozott hozzánk... Amikor elkezdtek szórni a folyóba a hamvakat, hirtelen feltámadt a szél és a sor élén állók arcába csapta a hamut. Búcsúzott Tamás is. Gúnyosan örvénylett az Ipoly.

Hatvanadik születésnapodat ünnepelnénk Tamás. A hatvanadikat. Nem élted meg itt, de remélem, hogy vártok engem, egy asztalnál a többiekkel és talán Herman Ottó is ott van veletek. Szepesi Jóska mellett József Attila ül, én meg lehuppanhatok közétek és mesélhetek nektek erről a kettétépett városról, amit már több mint hatodik éve nézek az ablakomból. Mesélnék a tarjáni háztetőkről, a széttépett Acélgyár-ról, a csúfosra csúnyult Acélgyári utcáról, a Kálvária hervadó fáiról, a gondozatlan domboldalról és..., talán figyeltek egy picit, talán megmosolyogtok majd, de a végén összehajolunk és megbeszéljük a mennynek dolgait.

Isten éltesse, Tamás!

Hibó Tamás a klástoriskói réten